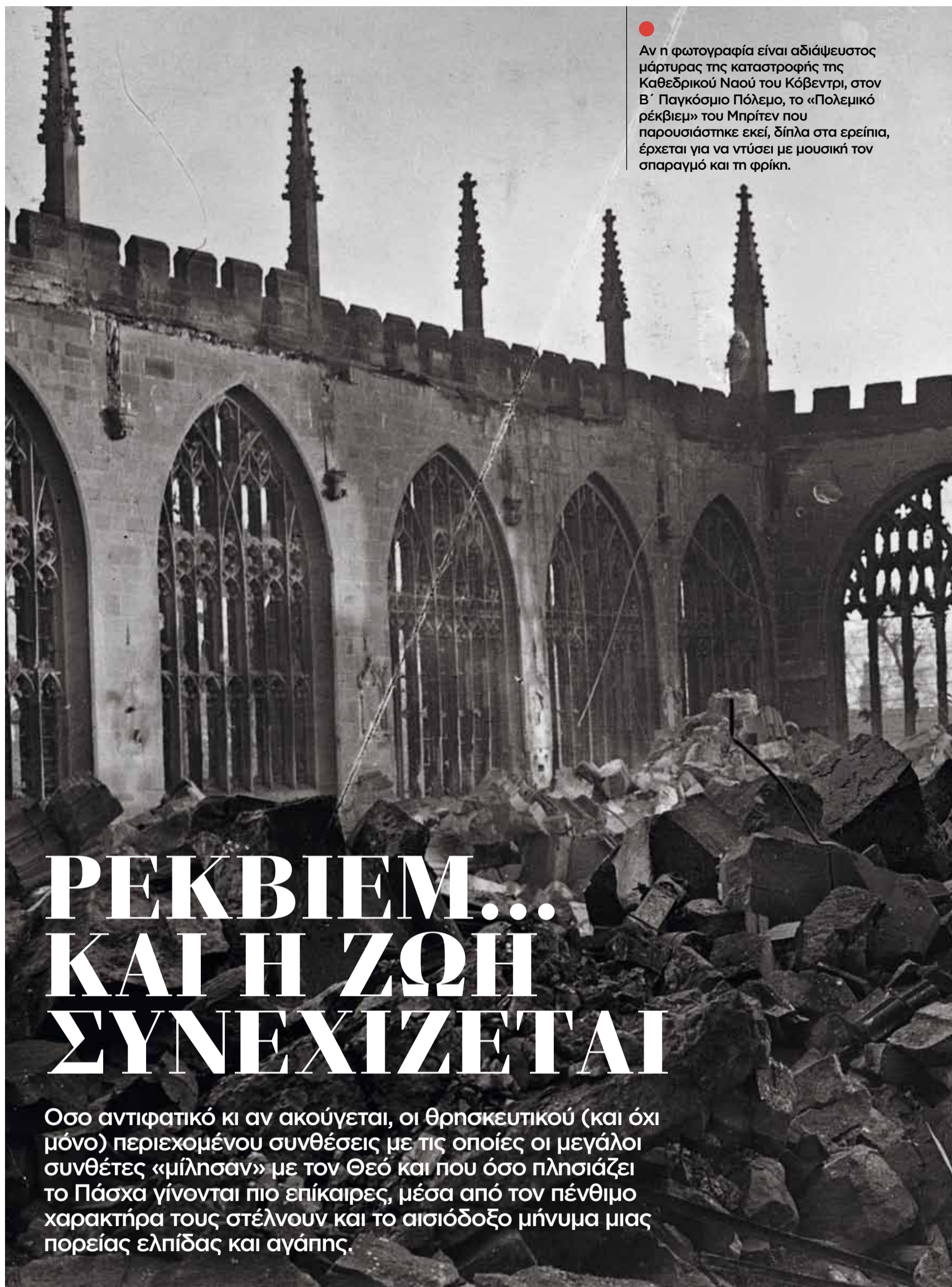

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΑ ΒΙΛΟ

Ήταν (όπως τώρα) άνοιξη, όταν στον νέο Καθεδρικό Ναό του Κόβεντρι, χτισμένο δίπλα στα ερείπια του ρηγμαγμένου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παλαιού καθεδρικού, πρωτοπαρουσιάστηκε το «Πολεμικό ρέκβιεμ» του Μπρίτεν. Έργο δυνατό, σπαρακτικό, αφιερωμένο σε εκείνους που έχασαν άδικα τη ζωή τους, θα μπορούσε δυστυχώς να συνοδεύει ως μακάβρια μουσική υπόκρουση και τις ημέρες που ζούμε τώρα. Όπως εξάλλου και όλα τα «ρέκβιεμ», που αν παραδοσιακά εμείς οι δημοσιογράφοι τα θυμόμαστε όποτε πλησιάζει το Πάσχα για να τα συμπεριλάβουμε στα εορταστικά κείμενά μας, τώρα, υπό τις υπάρχουσες συνθήκες, αντηχούν τρομακτικά επίκαιρα. Δεν παύουν όμως να είναι σπουδαία έργα, συνθέσεις που μιλούν στις ψυχές των ανθρώπων με τη δύναμη της μουσικής και των στίχων τους, και με τον εμπνευσμένο τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν το θείο. Και τη θνητότητα. Ως γνωστόν, τέχνη και θρησκεία είναι ιστορικά συνδεδεμένες, καθώς η πίστη τροφοδότησε κάποιες από τις σημαντικότερες μουσικές συνθέσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας. Έτσι, με την περιέργεια του ανθρώπου που αναζητά την αλήθεια ανασκαλεύοντας την ιστορία του γένους του, αλλά και με το ενδιαφέρον του ακροατή που πάντα ευφραίνεται με την καλή μουσική, επαναπροσεγγίζουμε σήμερα μερικά από αυτά τα έργα. Για να τα θυμίσουμε σε εκείνους που ήδη τα ξέρουν αλλά και για να τα κάνουμε γνωστά σε εκείνους που τα αγνοούν. Και για να ξαναθυμηθούμε κάτι που δεν πρέπει να ξεχνάμε: ότι τα πάθη (και των «ρέκβιεμ») ακολουθεί η Ανάσταση.

Ο παραλογισμός του πολέμου

«Το θέμα μου είναι ο πόλεμος και το δυστύχημα του πολέμου, και η ποίηση βρίσκεται στο δυστύχημα» έγραφε ο Γουίλφρεντ Οουεν, ο οποίος πήρε μέρος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και περιέγραψε με μοναδικό τρόπο στα ποιήματά του τη φρίκη των χαρακωμάτων, για να σκοτωθεί μόλις μία εβδομάδα πριν από τη λήξη του. Μέγας θαυμαστής του έργου του, ο Μπρίτεν ενέταξε στο «Πολεμικό ρέκβιεμ» του εννέα ποιήματά του (και εμπνεύστηκε από αυτά), ξεκινώντας, στο εναρκτήριο «Requiem Aeternam»,

● Αν η φωτογραφία είναι αδιάψευστος μάρτυρας της καταστροφής της Καθεδρικού Ναού του Κόβεντρι, στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το «Πολεμικό ρέκβιεμ» του Μπρίτεν που παρουσιάστηκε εκεί, δίπλα στα ερείπια, έρχεται για να ντύσει με μουσική τον σπαραγμό και τη φρίκη.

ΡΕΚΒΙΕΜ... ΚΑΙ Η ΖΩΗ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Όσο αντιφατικό κι αν ακούγεται, οι θρησκευτικού (και όχι μόνο) περιεχομένου συνθέσεις με τις οποίες οι μεγάλοι συνθέτες «μίλησαν» με τον Θεό και που όσο πλησιάζει το Πάσχα γίνονται πιο επίκαιρες, μέσα από τον πένθιμο χαρακτήρα τους στέλνουν και το αισιόδοξο μήνυμα μιας πορείας ελπίδας και αγάπης.

από τον «Υμνο στην Ξεγραμμένη νιότη» («Anthem for Doomed Youth»), όπου ο ποιητής αναρωτιέται: «Ποιες φευγαλέες, άραγε, καμπάνες/ Για όσους πεθαίνουν σαν κοπάδια βοοειδών;/ Μόνο ο τερατώδης θυμός των πιστολιών./ Μόνο των τυφεκίων το βιαστικό αναμάσημα/ Μπορεί και σιγομουρμούρα τις προσευχές τους» (μετάφραση Ντέμης Κωνσταντινίδης). Και καταλήγοντας, στο «Libera Me», ξεκινώντας, στο εναρκτήριο «Paradoxical Meeting» («Strange Meeting»),

όπου ένας νεκρός στρατιώτης απευθύνεται σε εκείνον που τον σκότωσε, στον αντίπαλο στρατιώτη ο οποίος στο μεταξύ είναι επίσης νεκρός: «Ο εχθρός που σκότωσες, φίλε μου – αυτός είμαι./ Σε αναγνώρισα μες στο σκοτάδι: κι εχθές με βλέμμα σκοτεινό/ με διαπερνούσες, καθώς άγρια με χτυπούσες και με σκότωνες./ Αντιστάθηκα... μα κουρασμένα ήταν τα χέρια μου και κρύα./ Ελα, ας κοιμηθούμε τώρα...» (μετάφραση Στράτος Κιαπίδης).

Από τον Μπαχ στον Μότσαρτ...

Αν ο Μπρίτεν με τη μουσική του «Πολεμικό ρέκβιεμ» καταγγέλλει τον παραλογισμό της μάχης, τα περισσότερα ρέκβιεμ που προϋπήρξαν του δικού του και συνετέθησαν πολλές δεκαετίες πριν, έχουν πιο σαφή θρησκευτικό προσηλυτισμό. Το γιατί είναι εύλογο, αφού, όπως προείπαμε, στις παλαιότερες εποχές η θρησκεία ήταν απόλυτα συνυφασμένη με την καθημερινότητα των ανθρώπων και έπαιζε

καθοριστικό ρόλο στη ζωή τους. Έτσι ο Μεσαίωνας και η Αναγέννηση, η μπαρόκ μουσική και η αναγεννησιακή πολυφωνία μάς έχουν χαρίσει πολλές και υπέροχες συνθέσεις θρησκευτικής μουσικής, ορατόρια, λειτουργίες και καντάτες. Τα περίφημα «Κατά Ιωάννη Πάθη» (1724) και «Κατά Ματθαίον Πάθη» (1729) που πρωτοπαρουσιάστηκαν στη Λειψία όπου ο Μπαχ, ο συνθέτης τους, εργαζόταν ως κάντορας, βασίζονται σε ευαγγελικές περικοπές για

τα Πάθη του Χριστού. Το «Stabat Mater» του Βιβάλντι ακούστηκε για πρώτη φορά γύρω στο 1727, ενώ ο Περγκολέζι ολοκλήρωσε το «Stabat Mater» του σε ένα μοναστήρι της Νεάπολης, κατά τις τελευταίες ημέρες της ζωής του, το 1736. Ο «Μεσσίας» του Χέντελ, που παίχτηκε για πρώτη φορά στο Δουβλίνο, στις 13 Απριλίου 1742, είναι ένα από τα διασημότερα και πιο πολυηχογραφημένα ορατόρια όλων των εποχών. Γραμμένο στην αγγλική γλώση

αντίζηλός του, ο συνθέτης Αντόνιο Σαλιέρι, ο οποίος τον δηλητηρίασε, η αμφισβήτηση της γνησιότητάς του (ή έστω της γνησιότητας ορισμένων μερών του), έχουν δημιουργήσει ατμόσφαιρα θρίλερ και έχουν εμπνεύσει όπερες, μυθιστορήματα, θεατρικά έργα και ταινίες. Αν και το έργο είναι τόσο δυνατό που και χωρίς αυτή την παραφιλολογία δεν μπορούσε παρά να έβρισκε τη θέση που του ανήκει.

...και από τον Βέρντι στον Λόιντ Γουέμπερ

Ο θάνατος του γάλλου στρατηγού Νταμερόν στην Αλγερία, το 1837, έγινε αφορμή για την παρουσίαση του «Ρέκβιεμ» που ετοιμάζε ο Μπερλιόζ στις 5 Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς στο Παρίσι. Πρόκειται για έργο μεγαλοπρεπές, το οποίο απαιτεί μεγάλο αριθμό ερμηνευτών. Τα ορατόρια «Άγιος Παύλος» (1834-1836) και «Ηλίας» (1846) θεωρούνται από τα αριστουργήματα του Φέλιξ Μέντelson. Ο Ροσσίνι ολοκλήρωσε το δικό του «Stabat Mater» το 1841 και το παρουσίασε τον επόμενο χρόνο στο Παρίσι. Ο Μπραμς συνέθεσε το έργο «Ένα γερμανικό ρέκβιεμ» μεταξύ 1865 και 1868, αποχαιρετώντας δι' αυτού δύο σημαντικά για εκείνον πρόσωπα που είχαν φύγει από τη ζωή, τη μητέρα του και τον μέντορά του συνθέτη Ρόμπερτ Σούμαν. Το «Ρέκβιεμ» του Φορέ, που παίχτηκε για πρώτη φορά (στην πρώτη του εκδοχή) στην παρισινή Madeleine το 1888, σύμφωνα με τον ίδιο τον συνθέτη «κυριαρχείται από την αρχή ως το τέλος από το πολύ ανθρώπινο συναίσθημα της πίστης στην αιώνια ανάπαυση». Οσο για το περίφημο «Ρέκβιεμ» του Βέρντι, γραμμένο στη μνήμη του φίλου του, συγγραφέα και ποιητή Αλεσάντρο Μαντσόνι, αυτό εκπέμπει τη συγκλονιστική ορμή και δύναμη που βρίσκουμε και στις καλύτερες όπερες του κορυφαίου συνθέτη. Το έργο παρουσιάστη-

κε για πρώτη φορά στις 22 Μαΐου 1874, έναν χρόνο μετά τον θάνατο του Μαντσόνι, στην εκκλησία του Αγίου Μάρκου στο Μιλάνο, υπό τη διεύθυνση του ίδιου του Βέρντι και με σολίστες τέσσερις διαπρεπείς λυρικούς καλλιτέχνες της εποχής, με κορυφαία την περίφημη υψίφωνο Τερέζα Στολτς. Ρέκβιεμ έχουν μεταξύ άλλων γράψει ο Κερουμπίνι, ο Σουπέ, ο Σεν Ζανς, ο Ντβόρζακ και πιο πρόσφατα ο Πεντερέτσι αλλά και ο Λόιντ Γουέμπερ. Ο τελευταίος παρουσίασε το δικό του για πρώτη φορά στη Νέα Υόρκη, το 1985, με σολίστες τη σύζυγό του (εκείνη την εποχή) και πρώτη διδάξασα του ρόλου της Κριστίν στο «Φάντασμα της όπερας» υψίφωνο Σάρα Μπράιτμαν και τον σουπερστάρ τενόρο Πλάθιντο Ντομίνγκο. Οι δύο καλλιτέχνες συμμετέχουν και στην πρώτη ηχογράφηση του έργου, γιατί ακολούθησαν και άλλες. Και η μουσική συνεχίζεται, όπως η ζωή. Ή μάλλον συνεχίζεται για να συνοδεύει τη ζωή μας στα όμορφα και στα άσχημα, για να ψυχαγωγεί αλλά και για να δίνει αφορμές για ενδοσκόπηση. Για να μας παρηγορεί αλλά και για να μας αφυπνίζει, να μας ταξιδεύει σε έναν κόσμο πλούσιο σε χρώματα και σε συναισθήματα. Γιατί στα μεγάλα έργα, όπως στα «ρέκβιεμ» και στα έργα θρησκευτικής μουσικής, στα οποία αναφερθήκαμε, η μουσική δεν είναι μία, δηλαδή δεν είναι αποκλειστικά πένθιμη ή αποκλειστικά εορταστική. Είναι ένα καλειδοσκόπιο όλων των συναισθημάτων, το οποίο περιλαμβάνει τη συντριβή και το πένθος αλλά και την ελπίδα και την ανάταση. Κάπως έτσι, τα ρέκβιεμ του θανάτου από την εποχή του Μότσαρτ ως την εποχή του Γουέμπερ δεν είναι μόνο θρήνος και πένθος, αλλά και η έκφραση της αγάπης προς τη ζωή που με όλα τα προβλήματα, με όλες τις αγωνίες και τους αγώνες, μας καλεί να τη ζήσουμε.

σα, το κείμενό του βασίζεται κυρίως σε αποσπάσματα της Καινής Διαθήκης. Οσο για το δημοφιλέστατο «Ρέκβιεμ» του Μότσαρτ (1791), αυτό το συνοδεύουν διάφορες ιστορίες στις οποίες και οφείλει μεγάλο μέρος της δημοφιλίας του: η παραγγελία από έναν ανώνυμο εντολέα, οι δραματικές προσπάθειες του συνθέτη να το ολοκληρώσει ενώ η εύθραυστη υγεία του επιδεινωνόταν διαρκώς, οι φήμες πως πίσω από το τραγικό τέλος του κρυβόταν ο

